
جهانی شدن فرهنگ و سرمایه اجتماعی

مهدی اختر محقق^۱ - فریدون کامران^۲

چکیده

فرهنگ به عنوان عالی ترین نوع تبلور کنش های جوامع انسانی شناخته می شود. در جهان امروز و با رشد و گسترش ارتباطات فرهنگ های ملل گوناگون نیز با یکدیگر آمیخته می شوند و گاهاً این فرهنگها از هم تاسی می گیرند. در این بین جهانی شدن فرهنگ تاثیراتی نیز بر سایر اجزاء جامعه می گذارد از جمله سرمایه اجتماعی که به عنوان مهم ترین عامل توسعه و رشد جوامع شناخته می شود.

پژوهش حاضر با هدف یافتن رابطه بین دو بعد آگاهی و پذیرش، در جهانی شدن فرهنگی با سرمایه اجتماعی شهروندان تهران انجام شده است. در این راستا تأثیر سرمایه اجتماعی در سه سطح خرد، میانی و کلان بررسی شده است. روش تحقیق این پژوهش، پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. نمونه آماری این پژوهش ۲۱۰ نفر از شهروندان تهران می باشند. برای انجام مباحث آماری از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد در بعد شناختی و آگاهی نسبت به ابعاد و رویکردهای جهانی شدن فرهنگ و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد؛ همچنین در بعد پذیرش در سطح خرد و سطح میانی رابطه معنادار و در سطح کلان فاقد ارتباط معنادار می باشد.

کلید واژگان: جهانی شدن، سرمایه اجتماعی، فرهنگ، شهر تهران

تاریخ دریافت: ۹۴/۹/۱۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۲۹

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت رسانه‌ای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب پردیس بین الملل کیش - پست الکترونیک akhtarmohagheghi@yahoo.com

^۲ گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.

مقدمه

جهانی شدن سابقه ای طولانی در زندگی بشر دارد تاریخ جهانی شدن به هزاران سال پیش باز می‌گردد. اقوام، تمدن ها از دیرباز با یکدیگر مبادلات فرهنگی، علمی، اقتصادی و... داشتند. از به کارگیری واژه جهانی شدن در محافل علمی زمان زیادی نمی‌گذرد. اما ریشه‌های آن به سالهای دور باز می‌گردد، حتی آغاز فرایند جهانی شدن را می‌توان به زمانی نسبت داد که اولین داد و ستد در بین اقوام بوجود آمد. تجارت عامل مهمی در شناساندن اقوام مختلف به یکدیگر است وقتی محصولی در جایی تولید می‌شود و به نقطه دیگری فرستاده می‌شود این فقط کالا نیست که به دست مصرف کننده می‌رسد، بلکه پیامی نیز با خود به همراه دارد و آن این است که در گوشه ای دیگر از این جهان فردی با آداب و رسوم متفاوت این کالا را تولید کرده است.

جهانی شدن، اصطلاحی است که از اواسط دهه ۱۹۸۰ متداول شده و به معنی فروریختن مرزها و فراتر رفتن از آن در سطح جهانی در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی ... که فرآیند آن دگرگون شدن ساختارهای محلی به جهانی است. فرایند جهانی شدن، ابعاد و دامنه آن آنقدر وسیع و گسترده است که تمام شئون زندگی بشر را تحت تأثیر قرار داده است، تا جایی که برخی از صاحب نظران آن را به عنوان بزرگترین رخداد تاریخ بشری یاد کرده اند (فرهادی محلی، ۱۳۹۰: ۶۳)

جهانی شدن ابعاد گوناگونی دارد که یکی از آنها فرهنگ است. فرهنگ دارای عناصر گوناگونی است و هر یک از آنها دارای کارکردهای خاصی در جامعه می‌باشند. اگرچه در ابتدا جنبه‌های مشخص‌تر و ملموس‌تر (مثل زبان و مذهب و آداب و رسوم) به‌عنوان عناصر تشکیل دهنده فرهنگ در نظر گرفته شد، لکن به تدریج ارزش‌ها به‌عنوان یک عنصر قوی در فرهنگ مورد توجه قرار گرفت و بعد از آن هنجارها نیز در کنار این عوامل مطرح شدند. ضمن آنکه علم و هنر، تکنولوژی و اقتصاد نیز به حیطه عناصر تشکیل دهنده فرهنگ اضافه شدند (رفیع پور، ۱۳۸۷: ۲۹۹)

امروزه در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی از دو نوع سرمایه سخن به میان می‌آید سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی. مفهوم سرمایه اجتماعی مفهومی پیچیده، چند وجهی و بین رشته‌ای است که توجه بسیاری از صاحب‌نظران را به خود جلب نموده است. سرمایه اجتماعی را اغلب شبکه‌ای از ارزش‌ها و هنجارها به حساب می‌آورند. از زمان طرح این مفهوم تاکنون

تحقیقات زیادی درباره‌ی آن صورت گرفته است و تأثیر سرمایه اجتماعی در کاهش مسائل اجتماعی (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۹۸).

هر کدام از پژوهشگرانی که پیرامون مفهوم سرمایه اجتماعی بحث نموده‌اند تعریف خاصی از آن ارائه داده‌اند. از نظر کلمن سرمایه اجتماعی عبارت است از معیارها، شبکه‌های اجتماعی، و روابط بین بزرگسالان و کودکان که برای رشد بچه‌ها ارزشمندند (فیلد، ۱۳۸۵).
به اعتقاد پاتنام سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌باشد که می‌تواند با تسهیل اقدامات هماهنگ کارآیی جامعه را بهبود بخشد. (پاتنام، ۱۳۸۰).

بورديو نیز معتقد است که سرمایه اجتماعی، جمع منابع واقعی یا بالقوه ای است که حاصل شبکه‌ی بادوام روابط کمابیش نهادینه شده‌ی آشنایی و شناخت متقابل - یا به بیان دیگر عضویت در یک گروه - است. شبکه‌ی که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه اجتماعی برخوردار می‌کند و آنان را مستحق "اعتبار" می‌سازد (فیلد، ۱۳۸۵).

با توجه به اهمیت موضوع جهانی شدن فرهنگ و ارتباط آن با سطوح سرمایه اجتماعی در جامعه یافتن ارتباط بین دو مهم می‌نماید در این راستا این پژوهش درصدد یافتن ارتباط ابعاد بین جهانی شدن فرهنگ و سرمایه اجتماعی است.

فرضیات تحقیق

۱. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح خرد) ارتباط وجود دارد.
۲. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح خرد) ارتباط وجود دارد.
۳. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح میانی) ارتباط وجود دارد.
۴. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح میانی) ارتباط وجود دارد.
۵. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح کلان) ارتباط وجود دارد.
۶. بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح کلان) ارتباط وجود دارد.

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است. از سرمایه اجتماعی تعاریف متعددی ارائه شده است. سرمایه اجتماعی مفهومی جدید است که از سالهای ۱۹۹۰ برای نخستین بار از سوی جامعه‌شناسان

فرانسوی و آمریکائی توکویل، بوردیو، کلمن، پاتنام و... مطرح گردید.

«سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که گاه در معنای وسیع به کار می‌رود و ثروت اجتماعی و یا حتی درآمد اجتماعی از آن برمی‌آید و گاه در فضای محدود که منابع و تجهیزات غیر فردی و غیر خصوصی را شامل می‌شود. بدین معنی، سرمایه اجتماعی آن چیزی است که با سرمایه جامعه پدید آمده و مورد استفاده همگان است نظیر راه‌های ارتباطی، تجهیزات انتقال پیام و...» (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۶۸۵). در تعریفی دیگر سرمایه اجتماعی «مجموع موجودی‌های (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۶۸۵) در تعریفی دیگر سرمایه اجتماعی «مجموع موجودی‌های (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۶۸۵) مولد یک جامعه که شامل آن دسته از دارایی‌هایی است که منجر به تولید محصولات قابل عرضه به بازار به منظور دستیابی به سود توسط دو بخش خصوصی و عمومی می‌شود و نیز شامل خدمات و محصولات می‌شود که غیرقابل عرضه به بازار برای فروش هستند، مثل دفاع و آموزش و پرورش» (قره باغیان، ۱۳۷۶: ۷۴۸) سرمایه اجتماعی را می‌توان در دوسطح کلان و خرد مورد توجه قرار داد. در سطح کلان درباره‌جایگاه کلی یک سازمان در زمینه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و شبکه‌های ارتباطات بیرونی و در سطح خرد به دو نوع سرمایه اجتماعی موجود در داخل سازمان می‌توان اشاره کرد. الف) سرمایه اجتماعی خرد در سطح شناختی که در رابطه با پدیده‌های نظیر ارزشها، نگرشها، تعهدات، مشارکت و اعتماد موجود در سیستم اجتماعی سازمان است. ب) سرمایه اجتماعی فرد در سطح ساختاری که در رابطه با ساختارها و فرآیندهای مدیریتی نظیر پاسخگویی مدیران و رهبران در قبال عملکردشان، نظافت در تصمیم‌گیری، میزان تصمیم‌گیری و اقدام براساس کار گروهی است (کریشنا و شرادر^۱، ۱۹۹۹).

فوکویاما فرض را بر این می‌گذارد که چون سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل نیز بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود. اطلاعات آماری انحرافات اجتماعی گرچه به ندرت بی‌اشکال است اما در سطح مقایسه‌پذیری فراوان و قابل استفاده هستند. او با استفاده از این روش و شاخص‌های مذکور اطلاعات و آمار موجود از دهه ۵۰ تا دهه ۹۰ آمریکا را در مقایسه با چند کشور صنعتی مورد مطالعه قرار داد (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۵۸).

نکته قابل توجه دیگر در بحث سرمایه اجتماعی وجوه مثبت و منفی سرمایه اجتماعی است. فوکویاما نیز در تعریف سرمایه اجتماعی به این مفهوم می‌پردازد. «سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی تعریف کرد

¹ Shrader & krishna

که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهیم هستند. مشارکت در ارزش ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد، چرا که این ارزشها ممکن است ارزش‌های منفی باشد. به طور مثال جنوب ایتالیا به عنوان منطقه بی بهره از سرمایه اجتماعی عمومیت یافته و اعتماد متقابل شناخته شده، اما این بدان معنا نیست که در آنجا هنجارهای اجتماعی قوی و استواری وجود ندارد. (اشاره بر هنجارهای گروه مافیا) بلکه هنجارهای موجود به ارتقاء همکاری اجتماعی کمکی نخواهد کرد. شواهد و دلایل فراوانی ثابت کرده است که این امر هم برای دولت و هم توسعه اقتصادی نتایج منفی به بار آورده است. (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۹۸).

او شاخص‌های سرمایه اجتماعی را اعتماد، شکیبایی، برابری، قانون مداری، عضویت در گروه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، سطح بالای دانش عمومی، آموزش‌های حرفه‌ای گسترده و عمومی، موفقیت‌های علمی- پژوهشی بیان می‌دارد و نقطه مقابل آن یعنی فقدان سرمایه اجتماعی را مساوی با وجود نژادپرستی، پارتی بازی، آشنا پروری، بی تفاوتی، تبعیض جنسی، طلاق، فروپاشی خانواده، افت تحصیلی، سوءاستفاده جنسی، آدم کشی، اعتیاد و پخش مواد مخدر می‌داند.

بنابراین سرمایه اجتماعی به عنوان مفهومی جدید در کنار دیگر انواع سرمایه حداقل در سطحی برابر با آنها دارای اهمیت است و با مؤلفه‌هایی همچون، اعتماد، صداقت، مشارکت، قانون مداری، همکاری و مساعدت بادیگران، تعاون، ایثار و همدلی قابل شناسایی است و منابع ایجاد سرمایه اجتماعی به قرار زیرین است: (۱) اجتماعات بسته همچون خانواده، گروه‌های خویشاوندی، گروه‌های دوستی. (۲) ایدئولوژی و نظام‌های عقیدتی همچون مذهب، باورها و اعتقادات فرهنگی. (۳) انجمن‌ها و شبکه‌های ارتباطی خودجوش و مردمی (۴) نهادها و سازمانهای رسمی همچون مدرسه، دانشگاه، سازمانهای تجاری و تبلیغی و اطلاع رسانی (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۵۸).

جیمز کلمن، جامعه‌شناسی است که به نقش سرمایه اجتماعی در آفرینش سرمایه انسانی و پیامدهای آموزشی آن توجه کرده است. او یک توصیفی کارکردی از سرمایه اجتماعی را ارائه داده است. به این ترتیب که سرمایه اجتماعی یک جوهره مجرد ندارد بلکه یک گستره متفاوتی از وجودهاست که دو ویژگی‌عام دارد، اولی جوهره ساختاری و دومی جوهره کنش مندی آن است که دو بعد ساختاری و کنشی را به هم متصل می‌کند. کلمن در دسته اندیشمندانی است

که پیرو نظریه تلفیقی سطوح خرد و کلان در تبیین پدیده‌های اجتماعی است. بنابر الگوی تلفیقی کلمن، نظام اجتماعی زمینه رفتار و کنش فردی را تعیین می‌کند، ولی در مرحله بعد، رفتار و کنش هدفدار و جهت‌مند کنشگران اجتماعی، جهت و شکل نظام اجتماعی را به صورتی نو پدید می‌آورد. او معتقد است کنش اجتماعی هم به وسیله کنشگران حقیقی یا شخص صورت می‌پذیرد و هم به وسیله کنشگران حقوقی - نهادی و جمعی. بدین ترتیب کلمن که با الهام از تلفیق نظریه کنش پارسونز با نظریه نظام‌ها، نگرش روش شناختی خود را آغاز کرده است، به نقد پارسونز می‌پردازد و معتقد است: «پارسونز اشتباه کرد که نظریه کنش خود را رها کرد و به جایش کارکرد گرایی ساختاری را برگزید. استدلال بنیادی کلمن این است که «ما نباید مفاهیم غایت، هدفمندی و حفظ تعادل را دور بیندازیم، بلکه این مفاهیم را تنها باید در سطح کنشگران در داخل نظام اجتماعی بکار بریم و از کاربرد آنها در مورد خود نظام اجتماعی پرهیز کنیم» (ریترز، ۱۳۸۰: ۵۳۶)

سطوح سرمایه‌های اجتماعی

در سطح خرد سرمایه اجتماعی در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و هنجارها و ارزش‌های حاکم بر آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر این اساس سرمایه اجتماعی موضوعاتی چون شدت و کیفیت روابط و تعاملات بین افراد و گروه‌ها، احساس تعهد و اعتماد دو جانبه به هنجارها و ارزش‌های مشترک را شامل شده و به عنوان یک حس تعلق و پیوستگی اجتماعی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴).

در سطح میانی سرمایه اجتماعی هم جنبه‌هایی از ساخت اجتماعی را داراست و هم‌کش‌های خاص کنشگران را درون سیستم یا ساختار اجتماعی تسهیل می‌کند. این مفهوم ارتباطات افقی و عمودی را شامل می‌شود و سازمان‌ها و روابط بینابینی آنها اعم از باشگاه‌ها، انجمن‌ها، شرکت‌ها، احزاب و NGOها در زمره آن قرار می‌گیرد. در واقع سرمایه اجتماعی در روابط اجتماعی و هنجارهای اجتماعی بین گروه‌هایی که کار مشارکتی می‌کنند وجود دارد (موسوی، طاهر، ۱۳۸۳)

در سطح کلان سرمایه اجتماعی شامل روابط قراردادی و ساختاری نهادهای کلان مانند دولت، حکومت سیاسی و نظام‌های حقوقی و قضایی می‌گردد. در این سطح روابط و ساختارهای رسمی مانند قوانین و مقررات حاکمیت سیاسی، میزان مشارکت سیاسی، شکل‌گیری نهادهای

سیاسی و اجزای سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر در سطح کلان با سرمایه اجتماعی ساختاری سر و کار داشته که اعتماد نهادی و اعتماد به حکومت و نیز اعتماد به نظام‌های تخصصی مؤلفه‌های اصلی آن را تشکیل می‌دهند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴).

جدول ۱: شاخص‌های سرمایه اجتماعی به تفکیک سطوح خرد، میانه و کلان

سطح خرد	سطح میانی	سطح کلان
روابط همسایگی	تعاون و همیاری اجتماعی	مشارکت اجتماعی
روابط محلی	رضایت اجتماعی	هنجارهای اجتماعی
مشورت و کمک گرفتن از دیگران	تعهد اجتماعی	آداب و رسوم اجتماعی
علاقه به جامعه	هویت جمعی	اعتماد اجتماعی
احساس همدردی	احساسات و عواطف مشترک	عدالت اجتماعی
فداکاری برای دیگران	آرامش اجتماعی	پیشرفت و توسعه اجتماعی
میزان صداقت فرد	دسترسی به اطلاعات	نظم اجتماعی
آرامش روحی، روانی و جسمی	عضویت در NGOها و نهادهای مدنی	هویت اجتماعی
احساس مسئولیت	اتحاد گروهی و محلی	آگاهی اجتماعی
حضور در فعالیتهای اجتماعی	احساس تعلق	روابط بین نهادی

فرهنگ

تعاریف عمومی فراوانی که در فرهنگ‌نامه‌ها و دایره‌المعارف‌ها برای فرهنگ آورده شده است، تعاریفی که بسیاری از متون شمار آن‌ها را از ۳۰۰ افزون‌تر برشمرده‌اند. در این میان بسیاری از صاحب‌نظران تعریفی که ادوارد تایلر مردم‌شناس بریتانیایی در کتاب فرهنگ ابتدایی از فرهنگ آورده است را به طور نسبی کامل‌ترین تعریفی که از فرهنگ تاکنون مطرح شده دانسته‌اند. به‌نظر او فرهنگ مجموعه‌ی آمیخته و پیچیده و نظام‌یافته‌ای است از علوم و دانش‌ها، هنرها، افکار، عقاید و آئین‌ها، قوانین، مقررات، آداب و رسوم، رفتار و ضوابطی است که انسان از جامعه خویش کسب کرده است.

جهانی شدن

جهانی شدن معادل واژه انگلیسی Globalization است. به عقیده برخی صاحب‌نظران کلمه

هایی چون Globalization، Globalize و Globalizing از دهه ۱۹۶۰ گسترش یافته است. در رابطه با ارائه تعریفی جامع و مانع از پدیده جهانی شدن میان صاحبان نظر و اندیشمندان اجتماع نظر حاصل نشده و هر دسته از آنان به تناسب برداشتی که از این پدیده دارند و پیش زمینه‌های ذهنی و ایدئولوژی سیاسی که بدان تعلق دارند تعریف خاصی از این پدیده ارائه داده‌اند. در برخی از این تعاریف، جنبه اقتصادی جهانی شدن غلبه دارد و در برخی دیگر ابعاد سیاسی، فرهنگی و یا ارتباطی آن بیشتر مدنظر قرار می‌گیرد (میر محمدی، ۱۳۸۱).

آنتونی گیدنز جهانی شدن را چنین تعریف می‌کند:

"جهانی شدن به معنای گسترش روابط اجتماعی و اقتصادی در سراسر جهان است. در یک نظام جهانی، جنبه‌های متعددی از زندگی مردم از سازمان‌های و شبکه‌های اجتماعی تأثر می‌پذیرند که هزاران کیلومتر از آنها دورتر هستند، در این وضعیت جهان را باید به عنوان یک نظام واحد قلمداد کرد" (گیدنز، ۱۳۷۸).

رابرتسون جهانی شدن را مفهومی می‌داند که محصول فشرده شدن جهان و تشدید آگاهی جهانی است و فرآیندی است که وابستگی متقابل افزایش آگاهی مردم از کیفیت جهان به عنوان یک کلیت یکپارچه در قرن بیست و یکم را به همراه داشته است. رابرتسون جهانی شدن را پدیده‌ای چندوجهی تعریف کرده است به گونه‌ای که به بافت‌های گوناگون کنش اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، نظامی، فناوری و محیط زیست راه پیدا کرده است (کیانی، ۱۳۸۰).

جهانی شدن فرهنگ

تأثیرات جهانی شدن تأثیر زیادی بر فرهنگ دارد و مورد توجه تعداد زیادی از اندیشمندان قرار گرفته است. به طوری که برخی چون رابرتسون معتقدند که جهانی شدنم و توری دارد و آن موتور از نظر وی فرهنگ است (تقوی، ۱۳۸۲: ۱۸۳).

از این رو می‌توان گفت جهانی شدن فرهنگ به نوعی سیر تناقض‌نمایی را طی می‌کند این جریان از سویی سبب ایجاد نوعی فرهنگ جهانی بر فراز فرهنگ‌های ملی و بومی خواهد شد و از سوی دیگر به فرهنگ‌های بومی به واسطه رشد و گسترش رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی رشد و بالندگی می‌دهد (خیرالهی، ۱۳۸۸: ۵۲).

از بعد فرهنگی، جهانی شدن را بیشتر ناظر بر فشرده‌گی زمان و مکان و پیدایش شرایط جدید برای جامعه جهانی و جهانی شدن فرهنگ است. این بعد از جهانی شدن بر اقتصاد و

سیاست تفوق دارد و عمده توجه آن بر روی مشکلاتی تمرکز دارد که فرهنگ جهانی با بهره گیری از رسانه های جمعی برای هویت ملی و محلی به وجود می آورد. مبانی تحلیلی طرفداران فرهنگ جهانی، بر این اصل مبتنی است که رشد فزاینده فناوری وسایل ارتباط جمعی، اینترنت و ماهواره، موجب فشردگی زمان- مکان و نزدیکی فرهنگ کشورها شده است و از این طریق یک فرهنگ مسلط در جهان تشکیل داده است. (میرمحمدی، ۱۳۸۱: ۱۱).

برخی نظریه پردازان مدعی هستند که واکنش فرهنگی در برابر فرآیند جهانی شدن، در بیشتر موارد با مقاومت و حتی مقابله پرتنش همراه است که معمولاً در قالب توسل به عناصر هویتبخشی زبانی، دینی، قومی و نژادی نمود مییابد. به بیان دیگر فرآیند جهانی شدن در عین حال که جنبه‌هایی از زندگی در دنیای مدرن را یک دست می‌کند، تفاوت های فرهنگی و هویتی را نیز تقویت و احیا می‌کند. از این رو منتقدین تجدد، جهانی شدن را آغاز عصری جدید می‌دانند که با فرهنگی شدن زندگی و برجسته تر شدن هویت های گوناگون اجتماعی ویژگی می‌یابد. مدافعان تجدد هم در قالب مفاهیمی مانند: ضدیت با دموکراسی، احیای قبیله‌گری و بنیادگرایی به این واقعیت اعتراف می‌کنند (گلمحمدی، ۸۴).

ریتزر (۲۰۱۰) سه دیدگاه تمایزگرایی فرهنگی^۱، هم شکل‌گرایی فرهنگی^۲ و پیوندگرایی فرهنگی^۳ یا دوره‌نگاری فرهنگی را برای بیان چشم انداز فرهنگ در عصر جهانی به بحث می‌گذارد. البته این اشکال را برای دیگر موضوعات مانند اقتصاد و سیاست نیز به کار می‌برد. در دیدگاه تمایزگرایی تأکید بیشتر بر روی موانعی است که مانع جریان جهانی و یک شکل شدن فرهنگی (و چیزهای دیگر) می‌شود. فرهنگ به صورت عمده نه تنها درمقابل جهانی شدن موضع بسته ای دارد، همچنین در تاثیر از دیگر فرهنگ ها این گونه عمل می‌کند. در این تصویر جهان به عنوان موزائیکی از فرهنگ های به مقدار زیاد جدا از هم پنداشته شده است. این دیدگاه بسیار تهدید آمیز می‌باشد، چون این امکان خطر عمدتاً" به طور ناگهانی درگیری میان و در بین حداقل، برخی از این فرهنگ ها را پیش بینی می‌کند. (چقلوند، ۱۳۹۵)

¹ culture differentialism

² culture convergence

³ culture hybridization

جدول ۲:

سطح آگاهی	سطح پذیرش
تصور محدوده جغرافیایی ملت ایران از لحاظ فرهنگی و اجتماعی	علاقمند به یکپارچگی سرزمین در آینده از لحاظ فرهنگی و اجتماعی
نگرش (مثبت یا منفی) نسبت به وضعیت فرهنگی و اجتماعی	تعهد به حفظ جامعه ملی- ایرانی از لحاظ فرهنگی و اجتماعی
نگرش مناسب یا نامناسب بودن ایران از لحاظ فرهنگی و اجتماعی از بعد زیستی	پذیرش دیگران به عنوان هموطن از لحاظ فرهنگی و اجتماعی
مرجع دانستن زندگی در کشور خود نسبت به زندگی در کشورهای دیگر از لحاظ فرهنگی اجتماعی	اعتقاد نسبت به حفظ و تقویت میراث فرهنگی از لحاظ فرهنگی و اجتماعی
احساس آرامش و آسایش در صورت زندگی در این سرزمین از لحاظ فرهنگی اجتماعی	اعتقاد به ضرورت استقرار یک نظام سیاسی واحد بر کل جامعه ایران از لحاظ فرهنگی و اجتماعی

سطوح جهانی شدن فرهنگ

چارچوب نظری تحقیق

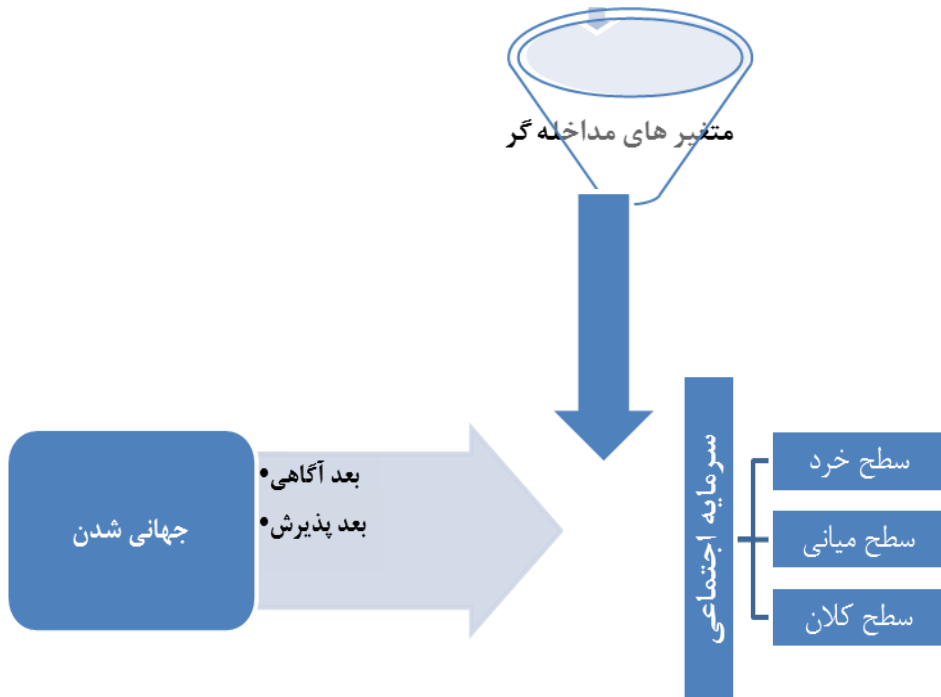
در بخش چارچوب نظری تحقیق از نظریات و تئوری های مختلفی کمک گرفته شده است.

جدول ۳: جدول تعاریف سرمایه اجتماعی از دیدگاه نظریه پرداز

تعریف نظریه پرداز	نظریه پردازان
سرمایه اجتماعی با کارکرد آن تعریف می شود. سرمایه اجتماعی چیز واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که همه آنها دو ویژگی مشترک دارند؛ اول، شامل جنبه ای از یک ساخت اجتماعی هستند؛ و دوم، کنش های معین افرادی را که در درون ساختارند، اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی، تسهیل می کنند و دستیابی به هدف های معین را که در نبود آن، دست نیافتنی خواهد بود، امکانپذیر می سازند	جیمز کلمن
سرمایه اجتماعی، جنبه هایی از سازمان اجتماعی از قبیل هنجارها، شبکه های اجتماعی و اعتماد متقابل است که همیاری و هماهنگی افراد را برای دستیابی به منافع مشترک، تسهیل می کند.	رابرت پاتنام

فرانسیس فوکویاما توانایی افراد برای همکاری و تعاون با هم برای اهداف عمومی در گروه ها و سازمانها
 آنتونی گیدنز گیدنز سلامتی انسان را در وجود احساس مثبت از امنیت وجودی می‌داند. عدم امنیت وجودی در سطح فردی و اجتماعی از هم گسیختگی نظام اجتماعی را به دنبال می‌آورد.
 تکیه گاه اصلی برقراری امنیت وجودی نیز در هر دو سطح خرد و کلان مفهوم کلیدی اعتماد در دیدگاه گیدنز است.

براین اساس و با توجه به مبانی نظری تحقیق از نظرات جیمز کلمن، رابرت پاتنام، فرانسیس فوکویاما و آنتونی گیدنز جهت بحث و بررسی فرضیات تحقیق استفاده شده است که در جدول بالا مشخص می باشد.

نمودار شماره ۱- نمودار توصیف مدل نظری تحقیق

در نمودار بالا جهانی شدن در بعد آگاهی و بعد پذیرش به عنوان متغیرهای مستقل و و سرمایه اجتماعی در سه سطح خرد، میانی و کلان مورد بررسی قرار گرفته اند.

روش پژوهش^۱

در این تحقیق به اقتضای موضوع و با توجه به امکانات پژوهش روش پیمایش به منزله مناسبترین و روش اصلی پژوهش و روش اسنادی نیز مکمل مراحل مختلف پژوهش خواهد بود.

هر روش پژوهش اگر به درستی و با آموزش کافی که از قبل در نظر گرفته شده به کار گرفته شود، توانایی پرداختن و شکافتن موضوع را به درستی خواهد داشت. اساساً آن طور که ماکس وبر نیز بر آن تأکید دارد موضوع پژوهش تعیین کننده روش پژوهش خواهد بود. روش پژوهش تعیین کننده تکنیک (فن) به کار رفته در کسب اطلاعات است. از آنجا که اطلاعات مورد نیاز پژوهش هم در بعد نظری است و هم در بعد جامعه آماری، لذا فن اصلی پژوهش پرسشنامه و مصاحبه و فن تکمیلی کتابخانه‌ای است. همچنین در اکثر پژوهش‌های در زمینه سرمایه اجتماعی از فن پرسشنامه استفاده گردیده همانند پژوهش‌های بانک جهانی که به صورت پرسشنامه‌ای مفصل تهیه گردیده بود. در این پژوهش پس از بررسی و بهره‌گیری از پرسشنامه‌های تدوین شده در این زمینه، پرسشنامه‌ای تهیه و در آن انواع پرسش‌های باز و بسته براساس نیاز و با توجه به اهداف و فرضیات پژوهش آورده شده است.

ابزار تحقیق

از آنجا که اطلاعات مورد نیاز پژوهش با توجه به تعاریف عملیاتی تحقیق هم در بعد نظری است و هم در بعد جامعه آماری، لذا ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه است. ابزار این پژوهش یک پرسشنامه براساس تحقیقات پیشین پژوهشگر و شامل ۶۰ گویه است.

ویژگی‌های جمعیت آماری تحقیق

در این تحقیق جمعیت آماری شهروندان بزرگسال ۱۹ تا ۶۵ سال شهر تهران می‌باشند که حجم نمونه ۲۱۰ نفر می‌باشد نوع نمونه‌گیری اتفاقی می‌باشد که به صورت تصادفی در

¹ Survey research

مناطق مختلف شهر از حیث شمال، مرکز و جنوب در خیابان‌ها مراکز خرید و رفت و آمد انتخاب شده‌اند.

روش‌های آماری پژوهش

پس از بررسی روش‌های آماری و با توجه به موضوع و فرضیات و چارچوب تئوریک پژوهش نوبت به ارائه روش‌های آماری است. این پژوهش برای شناخت نظرات پاسخگویان ملزم به استفاده از جداول توزیع فراوان، ضرایب همبستگی، آزمون پیرسون برای توضیح و تفسیر داده‌ها بوده است.

اعتبار و پایایی پژوهش

اعتبار و پایایی پژوهش از ابزارهای مهم و حیاتی هر پژوهش به حساب می‌آیند، که به کمک آنها می‌توان به نتایج بدست آمده از پژوهش اعتماد کرد. به وسیله اعتبار پژوهش می‌توان به نتیجه به دست آمده از پژوهش اطمینان کرد.

اعتبار محتوا

اعتبار محتوا به معنای استفاده از ابزارهای سنجش معتبر در سایر پژوهش‌های مشابه است. در پژوهش حاضر نیز با استفاده و مورد توجه قرار دادن پژوهش‌های پیشین سعی گردیده است اعتبار محتوایی پژوهش حاضر حفظ گردد.

پایایی پژوهش

برای محاسبه پایایی پژوهش روش‌های مختلفی وجود دارد. در پژوهش حاضر پایایی پژوهش به روش آلفای کرنباخ صورت گرفته است. مناسب‌ترین روش برای سنجش روایی طیف لیکرت آلفا است که مبتنی بر ماتریس همبستگی بین گویه‌ای است.

جدول ۵: ضریب آلفای کرونباخ گویه های پژوهش

آلفای کرنباخ	گویه های پژوهش
۰.۸۰	جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)
۰.۸۲	جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش)
۰.۷۶	سرمایه اجتماعی (سطح خرد)
۰.۷۸	سرمایه اجتماعی (سطح میانی)
۰.۷۴	سرمایه اجتماعی (سطح کلان)

آلفای کرونباخ بین ۰ و ۱ در نوسان است و هرچقدر به ۱ نزدیکتر باشد نشانه اعتبار بالاتر آن است و هر چقدر به ۰ نزدیک باشد دلیل بر کم بودن اعتبار آن است و ضریب آلفای قابل قبول برای ۱ طیف آن است که بالای ۰.۷۰ باشد. پژوهش حاضر با استفاده از روش آلفای کرونباخ در دو مرحله صورت گرفت.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اول: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح خرد) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)	سرمایه اجتماعی (سطح خرد)
جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)	پیرسون	۱	۰/۸۱۱
	سطح معناداری		۰/۰۰۰
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی (سطح خرد)	پیرسون	۰/۸۱۱	۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح خرد) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) در سطح شبه

فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.00$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد همچنین میزان $r=0.811$ با توجه به مثبت بودن آن نشانگر آن است که تغییرات در هر دو متغیر بطور هم جهت اتفاق می‌افتد و می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد دارای اعتبار است.

فرضیه دوم: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح خرد) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش)	سرمایه اجتماعی (سطح خرد)
جهانی شدن فرهنگ	پیرسون	۱	۰/۸۲۴
(میزان پذیرش)	سطح معناداری		۰/۰۰۰
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی	پیرسون	۰/۸۲۴	۱
(سطح خرد)	سطح معناداری	۰/۰۰۰	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح خرد) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) در سطح شبه فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.00$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد همچنین میزان $r=0.824$ با توجه به مثبت بودن آن نشانگر آن است که تغییرات در هر دو متغیر به طور هم جهت اتفاق می‌افتد و می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد دارای اعتبار است.

فرضیه سوم: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح میانی) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)	سرمایه اجتماعی (سطح میانی)
جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)	پیرسون	۱	۰/۸۲۲
	سطح معناداری		۰/۰۰۰
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی (سطح میانی)	پیرسون	۰/۸۲۲	۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح میانی) در سطح شبه فاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) در سطح شبه فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین $+1$ و -1 می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.000$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد.

همچنین میزان $I=0.822$ با توجه به مثبت بودن آن نشانگر آن است که تغییرات در هر دو متغیر به طور هم جهت اتفاق می‌افتد و می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد دارای اعتبار است.

فرضیه چهارم: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح میانی) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش)	سرمایه اجتماعی (سطح میانی)
جهانی شدن	پیرسون	۱	۰/۱۶۸
فرهنگ	سطح معناداری		۰/۰۰۱
(میزان پذیرش)	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی	پیرسون	۰/۱۶۸	۱
(سطح میانی)	سطح معناداری	۰/۰۰۱	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح میانی) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) در سطح شبه‌فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.001$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) و سرمایه اجتماعی (سطح کلان) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی)	سرمایه اجتماعی (سطح کلان)
جهانی شدن	پیرسون	۱	۰/۱۶۹
فرهنگ	سطح معناداری		۰/۰۰۱
(میزان آگاهی)	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی	پیرسون	۰/۱۶۹	۱
(سطح کلان)	سطح معناداری	۰/۰۰۱	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح کلان) در سطح شبهفاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان آگاهی) در سطح شبهفاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.001$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد.

فرضیه ششم: بین جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) و سرمایه اجتماعی (سطح کلان) ارتباط وجود دارد.

		جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش)	سرمایه اجتماعی (سطح کلان)
جهانی شدن فرهنگ	پیرسون	۱	۰/۰۷۸
(میزان پذیرش)	سطح معناداری		۰/۱۲۰
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰
سرمایه اجتماعی	پیرسون	۰/۰۷۸	۱
(سطح کلان)	سطح معناداری	۰/۱۲۰	
	تعداد	۲۱۰	۲۱۰

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته سرمایه اجتماعی (سطح کلان) در سطح شبهفاصله‌ای و متغیر مستقل جهانی شدن فرهنگ (میزان پذیرش) در سطح شبهفاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد. نتایج به دست آمده از جدول بالا $\text{sig}=0.120$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود ندارد.

The culture globalization and social capital Mehdi Akhtar Mohagheghi¹, - Ferydoon Kamran²

Abstract

Culture is known as the highest type of crystallization of human action. in the world today with growth of communication ,the culture of different nation has been mixed and sometimes even surpass .in this between, globalization of culture affects of other components of the society including social capital as the most important factor in the development and growth of the known societies.

This study has been done with the purpose of finding the relation between awareness and acceptance of with social capital in Tehran citizens. The effects of social capital on three levels: micro, middle and macro investigated. Methodology of the research is survey and data gathering tool is questionnaire .the sample of this study are 210 of Tehran citizens. The software for statistical issues are SPSS. The results show there is a significant relationship between cognitive dimension and awareness towards globalization of culture and social capital also there is a significant relationship at the micro-level and mid-level and on the macro level there is no meaningful relationship.

Keywords: globalization, social capital, culture globalization, culture, Tehran city.

1. PhD Candidate in Media Management, Islamic Azad University, South Tehran, Kish International Branch, Email: akhtarmohagheghi@yahoo.com

2. Faculty member of Islamic Azad University, Roudehen Branch

منابع

فارسی

- فرهادی محلی، ع. (بدون تاریخ). بررسی تحلیلی پدیده جهانی شدن با تمرکز بر حوزه فرهنگ. فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن.
- اخترمحققی، م. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی. تهران: مولف.
- ازکیا، م.، غفاری، غ. (۱۳۸۴). جامعه شناسی توسعه. تهران: کیهان.
- باقر، س.، (۱۳۷۰). دایر المعارف علوم اجتماعی. تهران: چاپ مؤسسه کیهان.
- پاتنام، ر. (۱۳۸۰). دموکراسی و سنتهای مدنی: تجربه ایتالیا و درس های برای کشورهای در حال گذار. (م. دلفروز، مترجم) تهران: نشر روزنامه اسلام.
- چقلوند، م. (۱۳۹۵). جهانی شدن و فرهنگ. (انسان شناسی و فرهنگ) بازیابی از <http://anthropology.ir/node/۱۳۱۹۷>
- خیرالهی، ه. (۱۳۸۸). نگرش ایرانیان به جهانی شدن. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی دهاقان.
- داود، م. (۱۳۸۱). جهانی شدن، ابعاد و رویکردها. فصلنامه مطالعات ملی (۱۱).
- داوود، ک. (زمستان ۱۳۸۰). فرهنگ جهانی؛ اسطوره یا واقعیت. فصلنامه مطالعات ملی.
- داوود، م. م. (۱۳۸۱). جهانی شدن، ابعاد و رویکردها. فصلنامه مطالعات ملی.
- ریتز، ج. (۱۳۸۰). نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر. (م. ثلاثی، مترجم) تهران: انتشارات علمی.
- فرامرزی، ر. (۱۳۸۷). آناتومی جامعه. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- فوکویاما، ف. (۱۳۷۹). پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن. (غ. توسلی، مترجم) تهران: نشر جامعه ایرانیان.
- فیلد، ج. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی. (ج. متقی، مترجم) تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی.
- گلمحمدی، ی. (بدون تاریخ). جهانی شدن و فرهنگ. در م. توحیدفام، مجموعه مقالات فرهنگ در عصر جهانی شدن، چالش ها و فرصت ها (ص. ۸۴).

- گیدنز، آ. (۱۳۷۸). *جامعه شناسی*. (م. صبوری، مترجم) تهران: نشر نی.
- محمدناصر، ت. (۱۳۸۲). *جهانی شدن و توسعه سیاسی*، مجموعه مقالات جهانی شدن و دین: فرصت ها و چالش ها. قم: احیاگران.
- مرتضی، ق. ب. (۱۳۷۶). *فرهنگ اقتصاد و بازرگانی*. تهران: نشر خدمات فرهنگی رسا.
- موسوی، طاهر، م. و. (۱۳۸۳). *چارچوب بندی مشارکت اجتماعی بر مبنای سرمایه اجتماعی*.

انگلیسی

- Shrader, E. A . (1999). *Social Capital Assesment tools*. word Bank.